

375

ВАСИЛЬ БАРИЧКО

ЗА КРАЩЕ ЗАВТРА

УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА

ЛЬВІВ, 1937.

ЦІНА 40 ГР.

НАКЛАДОМ АВТОРА

Вміло, доцільно й корисно для себе

вести будемо

МОЛОЧНУ ГОСПОДАРКУ

якщо

згуртовані в Районовій Молочарні

Маслосоюзу

придержуватись буде те точно

всіх доручень, вказівок і порад

Централі.

06,10

~~10000~~

ВАСИЛЬ БАРИЧКО

по соферианити

ЗА КРАЩЕ ЗАВТРА УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА

375.

84042

ЛЬВІВ 1937.

ЦІНА 40 ГР.

НАКЛАДОМ АВТОРА

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

T3(24m33)

Львівська державна
наукова бібліотека
229

Сонце піднялось високо й освічувало золотим промінням весняну природу. Полевими доріжками зближався до села Райське, якийсь чоловік. По довгій капоті і по широкій крисані було зразу пізнати, що це чужостороння людина. Десь із далеких сторін прийшов у цю околицю. В подорожнім пізнали б ми Івана Степанюка, свідомого, поступового господаря з далекої подільської Гараздівки. Він виходив часто з села в далеку дорогу, щоб пізнавати, як живуть люди, що нового в світі. Вертаючи в рідні сторони, старався примінювати добрі новини і набутий в далеких мандрівках практичний досвід для піднесення культурного рівня та економічної розбудови свого рідного села. Іван Степанюк був справжнім піонером кращого життя не тільки у своїй Гараздівці, але також в цілій окрузі.

З крутої полевої доріжки зійшов подорожний на гарний битий гостинець. Пройшовши кілька кроків, почав з великим зацікавленням оглядатися на всі боки. Бо було справді на що дивитися. Дорога, що вела в село, яке зарисовувалось на обрії, була тверда, рівна, з дбайливо очищеними ровами. По обох боках дороги

росли гарні овочеві дерева, — вились довгими, рівними рядами то стрункі черешні, то кріслаті яблуні, то розложисті сливи. Серед дерев гомоніли веселі співи пташок, що витали весну.

На пнях висіли гнізда-будки, що поприкріплювали їх райські господарі. За таку дбайливість відвдячувались пташки опікунам, — веселим співом, та визбирували силу-силенну всяких комашок та гусениць, що напосілись на працю господаря.

І поля, що розкинулись по обох боках гостинця, були якісь не такі, як усюди. Широкі лани, немов би не селянські, а панські маетки. Межі не було видно, тільки ширші борозди визначували границі сусідніх піль. На цих бороздах росли серед широких, добре загосподарованих піль кріслаті волоські горіхи. В їхній тіні літом спочивали зморені працею господарі. — Тут і там було видно по полях більші купини, — це тліли всякі відпадки з піль, й перемінювалися на родючий компост.

Праворуч гостинця вела широка дорога, обведена воринням, до якоїсь огороженої площі, що маячила серед піль.

— Треба піти поглянути, що там може бути — подумав собі Степанок і звернув туди свої кроки. Небавом опинився на великій луці, що була обведена і попереділювана воринням на більші парцелі. На одній з парцель була побудована простора шопа, що мала тільки одну стіну і плоский дах. Побіч цеї шопи у великім мурованім збірнику побачив чисту мов хрусталь воду, що таємно звідкись напливала і так

таємно відпливала. Цілий збірник був обведений деревляною кліткою. Лука була вже в повній, буйній зелені.

Здивований тим усім, Степанюк, на хвилину зупинився, щоб краще приглянутися цій гарно загосподарованій країні. В одній долині серед безмежних піль побачив щось, гейби маленький гайок, куди часто залітало багато пташок. Зацікавлений, що це таке, спрямував туди свої кроки. Підійшовши, побачив, що тут, серед кущів і дерев, журчала джерельна вода, у гарно мурованій керничці. Оподалік серед мурави, зроблене було штучне неглибоке озерце. І сюди саме залітали пташки, щоб покутатись та вгасити спрагу.

Врадуваний Степанюк, пригнувся над керничкою та напився цієї джерельної води. Потім відсвіжений і в бадьорім настрою сів на лавочці при керничці спочивати. Його думки полинули у рідні сторони. Ціле життя і праця в родинній Гараздівці пересовувалися перед його очима. Бачив запущене село, — хоч вже досить свідоме, в постійній розбудові, — вузкі нивки, попереतिकані численними доріжками та безужиточними межами, що на них буйніли буряни та скривалося повно мишей та інших шкідників. Промиготіли образки жнив серед жагучих промінів сонця. Спітнілі від праці і спеки жінці гасили спрагу теплою, нездоровою водою, що її зі собою принесли. Ще багато інших картин з мало поступового життя наших сіл, пересунулось перед очима Степанюка.

З важкої задуми вирвав його дзвінкий жі-

ночий сміх. Він здригнувся, підвів очі та звернув голову в напрямі, відки чути було якісь кроки. Побачив поставну дівчину, з гарним і здоровим лицем, у народній ноші. Дівчина йшла легким кроком, з судиною в руках. З нею йшов кремезний, чорнявий парубок, у вишиваній сорочці, мазепиці та чоботах. На плечах ніс досить велику сикавку. Обое весело гуторили. Коли підійшли зовсім близько, Степанюк піднявся, поздоровив та запитався, що це за село, що такий гарний лад у себе запровадило та куди так з цими приладами йдуть.

— Це Райське, — відповіла дівчина. От цими стежинками — показуючи при тім рукою — зійдете в долину, а там ліворуч попри став веде дорога в село.

Несемо сикавку до зрошування дерев — заговорив усміхнено парубок. Щороку з весною зрошуємо всі дерева, в садах й на полях, щоб комашня не заводилась. Вчора очистили ми всі садки в селі, а нині вибралися ще з іншими на поля. Чергуємося з товаришами-господарями, що належать до хемічної секції при нашім Кружку Господарського Товариства «Сільський Господар». У нас у селі всі розуміють, що тільки спільною працею дійдемо до гаразду.

— Чия це лука, онтам — показуючи рукою перед себе, запитав Степанюк. Щось подібного бачив я у великих дворах.

— Це одно з громадських пасовищ — відповів парубок. На цьому пасовищі пасуться тільки молочні корови та телята. Решта до-

машніх тварин має своє окреме пасовище, по другому боці села.

— Справді чудова річ, — сказав зі захопленням Степанюк. Ваше пасовище виглядає немов найстаранніше плекані луки. От коби такі пасовища — зітхнувши зглибока — продовжав, були скрізь по наших селах, тоді наша тваринна продукція дуже високо стоялаби. Длячого ви попереділювали пасовища на окремі парцелі — запитав.

— За радою управи нашого Кружка «Сільський Господар» поділили ми пасовище на окремі парцелі, щоб краще виужиткувати рістню. Корови по черзі пасуться на усіх парцелях і повертають на першу парцелю, де трави вже підросли. З декотрих парцель навіть сіно збираємо. Наші корови пасуться через цілий день. Зганяємо їх на ніч домів. В полудне приходять жінки доїти корови. За непогоди, або у великі спеки, корови ховаються до шопи.

— Дуже радію, що побачу зблизька ваші способи господарування — промовив Степанюк. За ваше село багато доброго чув. Вже на вступі до села видно, що Райське не даром носить таку гарну назву.

— Заходьте в наше село, а там вас спрямують до нашої господарсько-кооперативної твердині, — сказав парубок. — Там вам розкажуть і покажуть, як господарюємо та працюємо.

— Не забудьте прийти на наш майдан «На царинці». Завтра влаштуємо «Свято Весни» для дітей — запрошувала дівчина.

— Це моя суджена — промовив парубок. — Марійка веде діточий садок. При цих словах стиснув злегка руку дівчини, яка дзвінко засміялася.

Ще досить довго стояв Степанюк коло кернички, проводив очима й думками пару райських молодят, аж поки не зникли з обрію. Потім звільна подався в село. Незабаром побачив у широкій долині розложене село, що виглядало мов яке місто. Соломяних стріх не було, всюди червоніли черепяні криші серед моря зелені. Високо в небо стріляли мідяні церковні бані, що вилискувалися в соняшньому сяєві. Недалеко церкви видно було кілька великих і високих будівель. На декотрих побудовані були високі комини, а з них ішов густий, чорний дим. Ціле село було рівномірно розбудоване, з рівними широкими вулицями. Довкруги села, куда оком не глянь, простягалися широкі лани, ні сліду по довгих, вузьких шнурах.

Ціле узбіччя було перемінене у взірцеві виноградники та сади, що саме були в повному цвіті. Чудова гра красок — голубого неба, блідо-рожевого цвіту, ситої зелені винної лози, полонила душу і серце Степанюка. Довшу хвилину стояв, немов вритий в землю. Тисячі думок прошибали голову.

Степанюкові пригадалися подібні картини, що їх бачив на узбіччях ріки Рену, коли ще молодим парінем їздив на сезоніві роботи до Франції. Вже тоді передумував над тим, чи не можна би й у нас загосподарити безліч дебр, пустих горбів та інших неужитків. А отце ви-

рипала перед тим справжня, наша дійсність. Радів цілою своєю щирою душею, що Райське зробило перше вилім в нашій недбайливості, вказуючи практично засоби, що ними можна дійти до народнього добробуту.

* *

*

В піднеслім настрою, з якоюсь невимовною насолодою пустився Степанюк в село крутими доріжками, що вели поміж обгородженими виноградниками. У виноградниках працювало кілька молодих парубків. Привязували виноградні вітки до паликів. Дівчата прополювали та спущували ґрунт поміж кущами.

Під самим селом розложилося срібне плесо великого озера. По великих скринях, що виставали з води пізнати було, що це взірцево ведений рибний став. Обсаджений був високими, розлогими деревами.

В німім захопленні ввійшов Степанюк у село Райське. Широка, мурована дорога провадила крізь село. Придорожні рови глибокі, гладонько вистругані. Стіни вкриті були пасками дернини. По обох боках дороги тягнулися гарно стрижені живоплоти, поперетикані овочевими деревами. До кожного подвіря провадив гарний місток з поручям. Попід плоти в обох напрямках вели деревляні хіднички, немов міські тротуари.

Загороди просторі, майже всі з великими мурованими будинками, криті то черепом, то бляхою. Усі вони тонули в повені свіжої весняної зелені. Обведені рівним, високим пло-

том, а подекуди густим частоколом, гарно різьбленим і розмальованим у національних кольорах. З неба обійстя вітерець розносив пахощі розцвілих дерев та гудіння бджіл.

Далі в селі, побачив Степанюк при вході до одного господарства напис «*Стрижій і голляр*». Кілька кроків далше, по противному боці дороги закримітив інший напис: «*Кравчиня*», а побіч вимальована чудова сільська дівчина. Степанюк був би їй не повірив, що увійшов до села, якби не орієнтаційна табличка при вступі до Райського.

В селі було рушно. По дорозі зустрів Степанюк кілька широких господарських возів, з міхами та різними приладами, що їхали в поле. Вози були поляковані, тягнули їх воли, то корови, що їх поганяли статочні, кремезні господарі. На них не було видно такої буденної у нас нужди. Були гарно убрані, здорові, з повним, голеним обличчям, замашистими вусами та веселими, безжурними очима. Деякі з них співали собі півголосом стрілецькі та інші пісні.

Розрадуваний Степанюк їй не зчувся, як опинився перед великим, мурованим домом, що на ньому видніли написи: *Кооператива першої потреби «Віра»; Кредитово-щаднича кооператива «Єдність»; Збузово-перерібочне товариство «Добробут» та Кружок Краєвого Господарського Товариства «Сільський Господар».*

Перед цією господарською твердиною Райського панував великий рух. Зацікавлений Степанюк спрямував сюди свої кроки. По кам'яних

східцях увійшов на критий ганок, а звідсіля в широкі двері, що вели до просторих, ясних сіней. Праворуч були відхилені двері до кооперативної крамниці. Степанюк застукав і ввійшов. Зараз, на перший погляд, дуже приємно вразив його взірцевий лад і велика чистота в усім. Кожна річ мала своє окреме місце на широких, зашкленних полицях. По стінах порозвішувані були в різьблених рамах гарні образи з нашої минувшини та зарамовані різні кооперативні кличі.

— Звідкіля Бог провадить? — запитався крамар.

— Йду з далекої Гараздівки. Кажуть, що не тільки сонця, що в нашім віконці — промовив Степанюк — тому ходжу світами, щоб дечому новому навчитися, неодно підглянути. В вашім селі дуже здивували мене ваші доцільно загосподаровані поля, а коли з горбочка заглянув Райське, що гейби місто розкинулось в широкій долині, то не втерпів, щоб сюди не зайти та всему зблизька й докладно приглянутися. Бачу, що в вас справді, наче в раю.

— Та то правда, що тепер наше село не те, що колись бувало — заговорив крамар. — Я ще молодий, а всетаки памятаю, як то колись наше село було таке, яке тепер ще денече зустрінемо. Курні хатинки під солом'яними стріхами, з зашкленними юбийстями і городами. Спершу не було жадної іншої установи, крім читальні «Просвіта», що ледви животіла. Майже ціле село сиділо в жидівських кишнях. Та все щасливо минуло, завдяки кільком найсві-

домішим і дуже впертим господарям. Взялись вони твердо до діла і таки доправили село до нинішнього стану. — От, ходіть зі мною, дорогий наш гостю, покажу вам наші надбаня! — По цих словах потиснув кілочок на ляді і за хвилю з'явився молодий хлопець.

— Івасю, заступи мене на хвилю — сказав крамар.

— По цих словах вийшов крамар разом зі Степанюком до сіней. Пішли праворуч до невеликої, гарно влаштованої кімнатки. Тут на полицях були розложені волоконні вироби. За лядою крутилися звинно жінки, що скоро, зручно й чемно обслуговували покупців.

В дальших двох кімнатах примістилися шкіряний та залізний відділи, де повно було всякого краму. І тут було глітно, особливо в залізнім відділі.

Степанюк з великим зацікавленням приглядався улаженню крамниць. Тоді нагадалися йому нараз брудні, жидівські крамниці, з вибракованим і дорогим товаром, а в них повно наших господарів, що ще не зрозуміли необхідности власних збутових і покупчих крамниць. Він зітхнув.

З крамниць зійшли оба по сходах до просторих і ясних магазинів. Тут був склад всяких товарів, бо кооперативна управа купувала всяке запотребування вагоново, щоб було дешевше й вигідніше. З магазинів провадили невеликі вінди до поодиноких відділів. Цими віндами витягали крамарі потрібні їм товари на

гору. Окрема, більша вінда виходила на подвіря. Нею магазинували закуплений товар.

В цілім кооперативнім домі було заінстальоване електричне світло, а також вінди були порушувані електричним струмом. Магазини-холодільні, де зберігалися споживчі товари, були холоджені електричними приладами, ще інші прилади служили до очищування і провітрювання кімнат.

Іван Степанюк подякував крамареві за опровадження і, розпрацтавшись, пішов до кредитівки. Коли ввійшов у середину, то справді зчудувався. Виглядала ця сільська установа, немов справжній міський банк. Урядовці сиділи коло своїх столиків за окремою перегородою, що переділювала простору кімнату. На стіні, по середині поміж столиками, висів телефон. В однім куті стояла велика каса, а в другому залізна шафа на акти. Входові двері були побиті бляхою, а на віконних рамках були прикріплені залізні сітки. На стінах висіли килими, великі патріотичні образи, в гарних, різьблених рамах.

Цікаво розглядаючися і не завважив він, як хтось його запитував, з яким ділом він сюди прийшов. Степанюк щойно тоді промовив, коли якийсь пристійний господар, приязно усміхаючися, положив йому руку на рамя. Був це директор кредитової кооперативи.

— Витаємо вас щиро поміж нами, — промовив директор, — бачу, що з далеких сторін Бог провадить. — При цих словах, подав дружньо руку на привітання, представляючись: Ми-

хайло Задорожний, директор установи.

Іван Степанюк також представився. Іду з далеких сторін, про ваше село багато чував і читав. Радію, що прийшов сюди, певно, що вийду від вас з великим засобом новинок та практичного знання.

— Наше село тепер досить багате, завдяки праці, солідарності й карності усіх мешканців села — заговорив директор. — Неодин судить багатство Райського по гарних, мурованих забудуваннях. А чи ви догадуєтеся, пане Степанюк, що наше село розбудувалося невеликим коштом? Під гайком та на долинах було чимало доброї глини. На однім сході усіх мешканців села винесли ми постанову, що вже довше не будемо жити в ліпянках. Побудуємося по новітньому. Заложили цегольню з дахівкарнею. Потворили кадри робітників-охотників і почали випалювати сотні тисяч цегол. Найперше вибудували ми величавий «Народній Дім», вимурували церкву, а далі побудували ось цей кооперативний дім, молочарню, дім для Кружка «Сільський Господар» та багато інших будов, — в міру росту свідомости і організації в селі — захоронку для дітей, приют для беззахистних і сиріт, школу, купальню, громадський дім, пекарню та сушарню. А пізніше почали будуватися поодинокі господарі. Одні другим помагали й так спільним, дружнім зусиллям за кілька літ ми розбудували наше село, наче яке місто. Тепер у нас гарно, здорово й безпечно.

— Чи можу вас просити, пане директоре,

якщо маєте час, — промовив Степанюк, — щоб ви мене опровадили по найважливіших райських установах.

— О, дуже радо! — відповів Задорожний. — Ось тут зараз в подвірі є окрема будова, а в ній приміщується наш багатий і дуже активний Кружок Товариства »Сільський Господар«. Ходім, будь ласка, огляньмо його надбаня.

По цих словах вийшли на просторі й привітне подвіря, обсажене високими тінистими каштанами. Тут було дуже гамірно і глітно. Одні вози відїжджали, другі приїжджали.

— Це, бачите — говорив Задорожний, — господарі, члени Кружка привезли своє насіння. Одні, щоб його ще краще вичистити, а інші, щоб його протроїти. У нас при Кружку існує окрема »Хемічна Секція« та »Насінна Секція«. Завданням цих секцій є дбати за добре й чисте насіння на посів, а хемічна секція крім того провадить безупинну боротьбу з рослинними та тваринними недугами й шкідниками.

За хвилю, протискаючись поміж вози і масу людей, вступили до великої і дуже просторої кімнати, де кипіла робота. Господарі зносили та виносили мішки з усяким насінням. На тріерах і змійках перепускали вже очищене насіння на те, щоб збавити його з насіння бурянів, перстенцю та розділити після величини й тягару.

В сусідній кімнаті виглядало, немов у якій фабриці. Тут у великих боднях та скринях чистили принесене насіння різними хемічними за-

собами. У великих кїтлах нагрївалася вода, що нею вбивали зародні головні. На великих, широких полицях просушувалося протроєне зерно при допомогі штучного продуву.

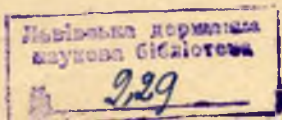
Коли Степанюк вийшов з цієї кімнати, почув гуркіт мотору й якийсь прискорений хід людських ніг. За хвилину опинилися оба з Задорожним на довгім коридорі, що ним поспішно проходило кількох молодих господарів з ладунками пряжі. Перед будинком стояв великий вагтажний автомобіль, з написом «Пряжа-експорт, акційне товариство Львів». — Парубки ладували заготовлену в зимі пряжу, яка йшла далше до фабрик і на вивіз. Пряжу виносили з великого заготовчого відділу. Тут усі продукти господарів Райського переробляли, сортували, чистили і заготовляли на збут до фабрик та для різних торговельних підприємств по містах. Заготовчий відділ мав великі, просторі магазини та власну сушарню, де сушили городовину, садовину, лічнічі зела та інші продукти. Усюди панував взірцевий порядок і чистота. Степанюк приглядався довший час з великим зацікавленням улаженню цього відділу, що був живчиком села, бо тут рішалася доля праці райських господарів.

В канцелярії заготовчого відділу при Кружку «Сільський Господар» панував оживлений рух. На столах лежали купи всяких паперів, а за ними забрані в праці урядовці. Безпереривно був у русі телефон, — це приходили телефонічні замовлення й дирекція відділу уді-

лювала телефонічно всяких інформацій та сама запитувалася про денний стан цін на біржах.

— Бачите, — промовив Задорожний, — ми zorganizували збут продуктів і вироби з них так, що ніхто з наших господарів не збуває плодів своєї праці на торгах. Все збуваємо гуртом, а ще до того інтересенти-покупці самі до нас зголошуються по продукти і товари. Бо ми продаємо не тільки сирівці, але також півфабрикати, а то й готові вироби. У нас в селі переробляємо садовину, городовину та лісові плоди на різні готові вироби, як мармоляди, соки, джеми, варення, суш, консерви, тощо. Для власного вжитку виробляємо також домашні вина та оцет. Маємо власних, фахово вишколених людей, які на кошт наших установ відбули науку й практику в заведеннях по містах. Таким способом розв'язали ми успішно проблему сільського безробіття і нужду малоземельних. Заготовчий відділ об'єднує не тільки господарів Райського, але ще кілька сумезних сіл.

Степанюкові від вражінь шуміло в голові. Вийшов на свіже повітря, щоб трохи віддихнути. Та де там! Невгамовна праця й рух, що кипіли в цім будинку, не дали змоги прохолонути від вражінь і бадьорого настрою, що огортав Степанюка. З поверху по сходах зійшло кількох поважних господарів із сикавками, такими самими, що їх бачив Степанюк при керниці. Один з господарів дуже спішно пішов з якимсь приладом.

Львів. Бібліотека
АН УРСР

— Це наш ветеринар, — промовив Задорожний. — Поспішив зі сондою рятувати здуту корову. Ходім нагору, там примістилися канцелярії нашого Кружка »Сільський Господар«, сая зібрань, лябораторійна робітня та склад хемічної секції. Багато цікавого побачите.

Коли вийшли на поверх, то Степанюка дуже мило вразила велика чистота, порядок і розміщення окремих кімнат. Усюди були цвіти, образи та килими власної роботи, як пояснював Задорожний.

В кімнатах хемічної секції побачив великі засклені полиці, а за ними повно всяких слюків та коробок, немов у аптиці. На стінах порозвішувані були всякі таблиці з плянами цілорічної боротьби з різними недугами і шкідниками, світлини, як і засушені окази цих шкідників та пошкоджені недугами і шкідниками рослини та дерева. Також висіли мапи, що графічно (рисунково) зображували вогнища появи в різних місцях села всяких недуг та шкідників в минулих літах. В окремій кімнаті були приміщені підручні ветеринарійні та лікарські аптички, сикавки та всяке приладдя, потрібне для вдержання здоровляного стану обійстя, саду, городу й піль.

— Наше село, — пояснював Задорожний — вдержує власним коштом інженера-агронома та вишколену повитуху, що відбула також вишкіл першої помочі. Маємо в Райськім окружного ветеринарійного лікаря, який має кількох, ним самим вишколених, помічників. Від цього часу, коли ці люди почали в нас пра-

цювати, піднісся господарський і культурний стан села, нема вже так частих смертельних випадків, як у людей, особливо в жінок, і в тварин.

За хвилию знайшлися в канцелярійних кімнатах Кружка «Сільський Господар». На стінах висіли зарамовані світлини, які представляли первісний вигляд села, поодинокі фази розросту і розбудови Райського. Була це новітня історія цього поступового села в образах. На окремих великих таблицях були графічно представлені висліди невсипущого труду райських господарів. Степанюк довідався про цілий сільсько-господарський стан села, про його працю і здобутки в останніх роках. Таке поглядове зображення минулорічних вислідів праці давало змогу місцевим господарям досліджувати розвиток, чи занепад своїх господарств, зглядно недотягнення і всякі браки, а це причинювалося до ще кращої розбудови села.

В гарно прикрашеній салі зібрань, з малою сценкою, висіли на стінах в гарних рямках всякі господарські часописи. При одній стіні була приміщена широка полиця, а на ній лежали в твердих, гарно розмальованих окладниках різні журнали. На чоловічій стіні висів емблем Товариства «Сільський Господар» та зелений селянський прапор з колосками золотистої пшениці. В цій кімнаті було лише кілька старших господарів та сільський доріст, бо тепер був час пильних весняних робіт.

В сусідстві кооперативного дому пишалася величава двоповерхова будівля, що на ній виднів могутній напис «МАСЛОСОЮЗ». Тут приміщувалася Районова Молочарня та всі її організації й ділові відділи. В партері ліворуч у просторій кімнаті приймали молоко від райських господинь та сметанку зі збірних сметанкових стацій. Степанюка дуже мило вразила велика огрядність в одніні і поведенні райських господинь, що приносили сюди молоко в однаково великих баньках, що світилися від чистоти. Здивувала його велика кількість молока, що з собою приносили ці господині. — «То у вас в Райськiм десь дуже багато худоби, коли стільки молока приносять?» — зацікавлений запитався Задорожного.

— Худоби є щоправда досить багато — відповів Задорожний, — одначе в окремих господарствах є лише найвище по кілька штук молочних корів. Зате ці корови високодійні. Дають денно пересічно по 20 літрів молока, з високим відсотком товщу. Таких гарних корів доховалися ми через контролю молочности.

Праворуч від входу в великих кімнатах приміщувалася велика механічна перерібка сметанки. В окремім стерілізаційнім апараті заготовляли молоко для немовлят і дітей. В дальшій кімнаті виробляли з пісного молока різні сирки й витискали тварог для внутрішнього запотребування села.

На поверсі приміщувалися канцелярії, молочарні, власна лябораторія та склад всяких

приладів і хемікалій. В окремій кімнаті працювали контрольори молочности. На стінах порозвішувані були діаграми, що образково представляли постійний зріст молочности в корів у Райськім, від заведення контролі молочности, аж до останніх днів. Тут висіли також світлини найбільше молочних коров та чудові окази племінників.

На другому поверсі приміщувався інтернат для курсантів та мешкання Управи молочарні. До Райського приходили на науку і практику господарські сини, будучі піонери молочної господарки в своїм селі.

В просторих пивницях, штучно холодженних, маґазинували вироблене масло та зберігали інші вироби молочарні. Тут була також ледівня, що з неї користали райські господарі.

* * *

Степанюк з Задорожним вийшли з осередку господарсько-кооперативного життя Райського й подалися дальше в село. Бажали оглянути одно з багатьох взірцевих господарств та щоб трохи відпочати з навалу дотеперішних вражінь. Як тільки скрутили на право, зразу виринула перед ними величня будова Божого храму з численними вежками й могутньою куполою. Цвинтарний майдан був обведений високим камінним муром, з округлими баштами на всіх рогах. Над могутньою входовою брамою росла в гору гарна, маєстатна вежа дзвіниці. Довкруги церкви росли стрункі тополі та тіністі, розлогі каштани, що уділювали церкві чарівної принади.

Недалеко церкви простягався великий гаї, що був обведений дротяною огорожею. На перший погляд здавалося, що це парк якогось панського двора. Коли підійшли ближче, побачили, що це вічне місце спочинку трудящих райських господарів. Крізь браму було видно цілу красу засвітів. Серед моря зелені видно було гарно впорядковані могили, а над ними стояли гарні нагробники.

— Зразу пізнати, що ваше село висококультурне — перервав мовчанку Степанюк. Звичайно по наших селах оточення церков, а зокрема цвинтарища дуже занедбані. Без огорожі, з полотаними хрестами, а часто поміж гробами пасеться худоба. Цікавить мене дуже, хто виконує такі гарні нагробники.

— Маємо в селі каменярських майстрів та кількох різьбарів, що малими хлопцями виявили свій непересічний талант. Ми не допустили, щоб їх вроджений хист змарнувався, тому вислали цих хлопців до різьбарської школи на науку. В сусіднім селі — продовжував Задорожний — був каменолом, що з нього користали чужі. Цей каменолом ми викупили і з його каменю виконали багато гарних будівель. Вироби наших майстрів тішаться великою славою, так, що й з далеких сторін дістаємо численні замовлення.

В дружній розмові пройшли ще кількадесят кроків та зупинилися перед одним великим господарством. Увійшли на просторе обійстя, а звідси стежинкою, що вела через гарний городчик, вступили по східцях на дерев-

ляну різьблену веранду, що була вкрита, як і цілий дім, густим виноградом. На веранді сидів при столі старший господар, батько села, Дмитро Грушка. Сидів над якимись паперами.

Прихожі щиро привиталися, представилися та сіли за стіл. Хвилеву тишину перервав дзвінкий, бадьорий спів якоїсь жінки. З саду заносив вітрець запах розцвилых овочевих дерев, спів пташок та придушене гудіння бжіл. На подвір'ю замекали вівці, зарикала худобина, повертаючи з пасовища. До цієї симфонії сільського життя долучилося п'яння господаря подвір'я — когута та гегання гусей, що на їх мягенькім пірю так мрійно спиться.

Степанюк поглянув на стіл, укритий якимись мапками та рахунками. Зацікавлений звернувся до господаря з запитом:

— Будь ласка, що це за мапки, вперше такі рисунки доводиться мені бачити. Схожі є на катастральні витяги.

— Це бачите, дорогий гостю, — відповів Грушка, — пляни моїх піль. Щороку виготовляю собі посівні пляни, визначаючи, що на котрім полі треба в наступному році висіяти. Маючи такі мапки, можу зовсім легко раціонально чергувати рослини. Знаючи точний вимір поодиноких ґрунтів під окремими рослинами, без труду й ощадно вираховую, скільки насіння потрібно мені на посів. Крім цього записую собі, скільки чого зародило, які були сходи, ріст, за якої погоди і чи появились були які недуги, буряни, або шкідники. Це все допомагає мені справляти часом зроблені помилки

й дає мені змогу завчасу запобігти можливим втратам. — А тепер, дорогі гості, прошу оглянути мою господарку!

Перейшли по стежинках цвітника в просторий город, що його відділював від решти господарства живопліт з морвових деревець. Увесь город був рівномірно поділений на рівненькі грядки, що немов жовніри на муштрі, простягалися рядочками по обох сторонах широкої стежки. В середині городу була викопана керниця, що служила до підливання городовини. При кінці городу в одному місці було кілька малих парників для виплекання розсади вчасної городовини та компост. На грядках росла буйна, всяка, навіть дуже вибаглива городовина, що її досі Степанюк зустрічав тільки в міських городників. Видно було зразу, що райські господарі зрозуміли велику відживчу вартість городовини та її значіння для скріплювання народнього здоровля.

З городу крізь фіртку пішли в великий сад, що пишався чарівними красками багатого цвіту. Дбайливо плекані овочеві дерева з гарними, рівномірними коронами простягалися рівненькими рядами в білу далечінь, що так ярко відбивалася від чорної спущеної землі. Коли увійшли наші господарі в цю природню красу, то кожний з них відчув таємну велич. Сильний запах цвіту змішувався з гудінням запопадливих бжілок та з пташиним співом в прекрасну, справді райську мелодію. І тому саме наш нарід проявив таку багату творчість, як ніодин інший на світі. Жив серед тої сільської величі,

черпаючи з багатої і щедрої природи силу для свого тіла й духа, — силу видержати найтяжчу неволю, гнітучу вбогість і не зневіритися.

Пройшовши сад, опинилися перед білим муром. Це густий живопліт замикав сад. Крізь алейку пнучих рож увійшли гості господаря цієї краси в пасіку, що тонула в повені зелені і медодайного цвіту. Посеред тієї краси пишалися великі вулії-восьмаки, з гарно розмальованими та різьбленими стінами. Великі липи хоронили улиї перед жагучими проміннями сонця.

За пасікою розложився садок кущевих деревець: порічок, агресту, винограду, малин та ожин. Посередині цього садка стояла альтанка, а по ній пнялися різноколірні квітки. В одному куті цього садка побачив Степанюк плакучі берези, що своїм гіллям смутно-чарівно прикрашували малу могилку з дубовим хрестом. На хресті був прекрасно вироблений терновий вінець з тризубом посередині. Могилку прикрашували кущі червоної калини, зеленого барвінку та різних пестрих квіток.

— Що це за могилка? — запитав глибоко зворушений Степанюк.

— Цю могилку — відповів з піетизмом Грушка — висипав я на пам'ятку найкращих синів Неньки-України, що свої буйні голови зложили за кращу долю свого народу та за волю Рідного Краю.

В глибокій задумі здержалися гості Дмитра Грушки кілька хвилин над цим вічним пам'ят-

ником нашої славної недавньої минувшини, якої виростаюче молоде покоління не знає, а у старшого затираються спомини на визвольні змагання..*

Вийшовши з садка, вступили на широке подвір'я, що було виложене камінням. По однім боці ясніла мурована хата, немов яка двірська палатка, а перед нею за огорожею був малий цвітничок. Серед подвір'я було видно колодязь із мурованим цямринням та дашком. Побіч був побудований бетонний просторий жоліб для поєння худоби. Коло стайні, з великими вікнами, що виглядала немов людське житло, примістилося обширне бетонне гнійнище, вкрите дашком на стовпах. Гній був гарно й рівно уложений, немов збіжжя в стіжку. Побіч гнійнища було видно помпу, що нею добували на верх гноївку з бетонової, закритої залізним віком гноївні.

В стайні зразу впала в очі взірцева чистота. Долівка з цегли, також лігво, тільки передня його частина була з дерева. Усі корови були коротко привязані та взірцево чисті. В головах молочних корів була табличка, а на ній було назначено, коли корова народилася, скільки важить, скільки і коли дала молока, коли ліглася і коли мала теля.

Стайня була гарно вибілена, з легким синім надихом та гладкими від галуни стінами, щоб мухи не трималися. Повітря було дуже чисте, а це тому, що тваринні виділини відпливали окремим рівчаком до збірної ями та часто їх викидали. Повітря в стайні чистили

окремі вентилятори в стінах. Були це вузькі переривані канали, навмисно зроблені при будові. Отворами вгорі знадвору входило свіже повітря до стайні.

Уздовж жолобів пробігали якісь рури і коло кожної корови була невеличка посудина з віком, гейби глибша ринка. Степанюк зацікавлений приступив ближче, підняв віко та побачив, що це водопійла.

Господар Дмитро Грушка, спостерігши велике зацікавлення свого гостя, вияснював:

— У мене в господарстві є власний водоем. Оттут над стайнею є великий збірник на воду. Начерпую її з джерел моторовою помпою.

Такий взірцевий лад панував також в хліві, вівчарні та просторих курниках. Перед курниками були широкі, загороджені сіткою, травнички. На них бігали рябі, сорокати курочки. Степанюкові дуже сподобалися ці гарні й жваві курочки.

— Що це за порода курей, пане господарю? — запитався.

— Це українки, — відповів Грушка. — Є це наша рідна порода курей, що живе подекуди на нашій Поділлі. Наш інженер-агроном по кількालітнім зусиллі очистив цю породу з домішок чужої крові та виплекав чисту українську породу курей, зі стійкими породистими ціхами. Ці кури дуже несливі і витривалі на наші гострі зими.

— Райське дуже прислужилося своєму хліборобському народові, — заговорив Степанюк. — Дотепер ми розводили чужі породи

курей, якісь там леггорни, родайленди, чи пак кармазини, а занехували свою, куди кращу породу. А так є в нас у всім: цураємося й недоцінюємо свого. Натомісць усе чуже для нас краще й вартісніше від нашого рідного.

— Правду говорите, — промовив Задорожний. — У нас в селі господарі тримають поголовно кури нашої рідної породи. Але у декотрих господарів, що заложили великі курячі фарми для продукції яєць на збут, плекається найбільше неслива порода курей — леггорни. Це машина до несення яєць і жадна порода курей їй в тім не дорівнує.

Степанюк і Задорожний щиро подякували Дмитрові Грушці за його ласкавість та дружньо розпрощались. Пішли на дальші оглядини надбань райських господарів.

— Цей господар мусить бути знатний багач — заговорив Степанюк. — З кожного кута бе достаток і лад.

— Навпаки, — відповів Задорожний. — Дмитро Грушка належить щодо кількості ґрунту, до середньо-заможних, а колись був навіть одним з бідніших господарів. Він тому так розбагатів, що горнувся радо до науки і всяка новина не була для нього недоступна. Радо слухав порад і заряджень управи Кружка «Сільський Господар», який доцільним розподілом праці покасував такпитому для наших колишніх умови сільську бідноту. Безземельні дістали слушне прожиття в наших місцевих установах та різних наших підприємствах. Малоземельні — продовжував Задорожний — роз-

вели собі промислові сади та городи з гарними, великими пасіками. Наш господарський провід створив спеціалізаційні господарства. Одні господарі розвели виключно сади, інші городи. Другі на своїх полях плекають насіння різних господарських **ростин**, всякі мішанки та пашні рослини. Ще інші займаються управою технічно-промислових ростин та лічних зел. Решта господарів плекає збіжжя та інші рослини, як усюди по наших селах. Але не так, що всього потрохи, але кожного роду більшу кількість. Таким способом у нас у Райському є всього подостатком і для себе й на збут. Ті господарі, що мають, наприклад, сади, чи городи — за свої продукти дістають все те, чого їм до життя потрібно — завдяки доцільно налагодженому збутові сільських продуктів.

Так розмовляючи, зайшли на вул. Хмельницького. Всі вулиці, вулички, майдани та площі були поіменовані іменами славних людей, чи історичними подіями. На цій вулиці побачив Степанюк гарний просторий поверховий дім, з крамницею. На домі виднів напис *»Пекарня«*. Увійшли в середину. В крамниці на полицях були порозкидані запашні домашні хліби, а в замкнених поличках смачні булочки та солодкі бублики, що за ними пропадала райська дітвора.

З крамниці перейшли в просторі канцелярській кімнати. Звідсіля подалися до пекарні. Тут був великий рух. Гуділи електричні мотори, що в великих боднях вимішували тісто. Вироблене тісто на окремих столах розділю-

вали на рівні пайки і накладали в коші, або виплітали булки. Потім засовували на великих підносах приготовлене печиво в великі пащі печей, що витоплювалися електричним струмом.

— Спершу було деяке недовіря до потреби існування пекарні — пояснював директор пекарні. — Жіноцтво користувалося нашим печивом у свята та в часі жнив, коли не ставало часу на власне випікання. Та зчасом печиво з пекарні увійшло в життя й тепер вже ніхто не пече хліба дома. Усі жінки дуже задоволені з пекарні. При пекарні заложили ми збіжжєвий магазин — великі бетонові ями-зсипи, щільно замкнені. Привезене збіжжя просушуємо в нашій кооперативній сушарні, а потім зсипаємо до цих ям. Кожному господареві, що є членом нашої пекарні, вираховуємо, скільки йому треба зерна на посів, скільки на хліб для родини і челяди, скільки для годівлі домашніх тварин — на цілий рік наперед. Зараз по жнивах господарі привозять цю нами вираховану кількість зерна в магазин. Решту закупає наша збіжжєва кооператива, яка співділає в порозумінні з нашою пекарнею. Цим способом господарі, що плекають збіжжя, мають забезпечене на цілий рік покриття запотребування. Знову тим господарям, що не мають власного збіжжя, наша пекарня доставляє потрібну кількість печива, на рахунок ними доставлених продуктів до заготовчого відділу. І так нема вже в нашому селі вічної нужди, ні голоду на переднівку.

На скруті в сусідстві пекарні зацікавила Степанюка довга і доволі низька будівля, з малими вікнами.

— Що це за будова? — запитався.

— Це склади господарських машин, — відповів Задорожний. — Коли наше село себе розбудувало, коли ми перевели комасацію наших ґрунтів і zorganizували збут та перерібку наших господарських продуктів та зелектризували наше село, явилася необхідна потреба змеханізувати й упростити та зраціоналізувати працю наших господарів. Але тому, що у нас є розподіл праці і різні системи господарювання, було доцільніше купити дорогі машини для спільного вжитку, чим затяжувати безпотрібним вкладом гроша господарів, власників спеціалізаційних господарств. І так за малу винагороду в натурі позичаємо машини, кому їх потрібно.

Вступили до просторих, великих кімнат, де у взірцевім порядку стояли сівалки, молотільні, тріери, кількаскибові плуги на моторову погонну силу, валки, жнивварки, косярки, прасувачі соломи й сіна та багато інших машин та знаряддя.

В одній з кімнат приміщувалася майстерська робітня. В окремім складі були засібні частини до всяких машин. На просторім бетонівім подвірі змивали й очищували машини після праці.

Коли вийшли з подвіря, подалися вниз вулицею й опинилися на широкій, гарній площі. По одному боці площі була велика шкільна

будова з просторими вікнами та загородженим місцем для розривок учнів у часі перерви. На другім боці стояв громадський дім. По середині пишалася могутня двоповерхова будова, а на ній золотів напис *«Народній Дім»*. При входових дверях була прикріплена велика за-склена таблиця, а на ній висіли всякі письма та друки. Була це таблиця оповіщень про сходи, відчити та різні імпрези.

Степанюк з Задорожним увійшли по ка-м'яних сходах на просторий, критий ганок, а звідсіля в двері, що ними входилося до широ-кої, просторої галі. На кінці галі була роздя-гальня. Напроти входових дверей вели сходи до горішніх кімнат. Наліво примістилися кан-целярії, направо театральна саля. Була це ве-лика кімната з хоромами і ступневими сідала-ми. Чудово розмальована картина закривала сцену. Коли її підняли, наші прихожі побачили простору сцену, що її зустрічаємо тільки по великих містах. Куртини й сценерії не звива-ли, тільки пересовували в горішню частину сцени. Під сценою находилися в підземеллі просторі кімнати-одягальні для акторів та скла-ди всяких театральних реквізитів.

Вийшовши з салі, пішли до горішніх кім-нат. Тут кожна установа мала свої окремі кім-нати. Приміщувалися тут: Читальня *«Просві-ти»*; Кружок *«Рідна Школа»*; Товариство *«Со-юз Українок»*; Кружок Протиалькогольного То-вариства *«Відродження»*; громадський суд та спортові товариства. — На дверях одної кім-

нати висіла картка з написом: Просимо не входити. Суд судить.

— Що це за суд? — запитався здивований Степанюк.

— Це наш сільський полюбовний суд, — відповів з гордістю Задорожний. — По наших селах повстає часто багато таких спорів, що їх можна в мирі і злагоді полагодити на місці, без державного суду. І тому створили ми в Райськім власний громадський полюбовний суд. Найповажніші господарі, що тішаться загальною пошаною й довірям, розсуджують всякі спірні справи для цілковитого задоволення обох сторін. Від часу, коли маємо цей суд, то в селі настало зовсім інакше життя.

В кімнатах «Союзу Українок» було багато дівчат і жінок. Одні, вишиваючи, поспівували, інші переглядали всякі жіночі часописі й журнали, а декотрі гуторили живо з собою на різні теми дня. В одній з кімнат відбувався саме курс-вишкіл молодих господинь. Степанюк тихцем всунувся до кімнати, щоб хоч хвилину прислухатися, як іде освідомно-організаційна праця в Райськім. Увійшовши, почув палкий відчит одної з прелегенток: Яка мати, така дитина, — тому наше жіноцтво мусить себе постійно освідомлювати. Не даром кажесться, що рука, яка порушує колиску, порушує світом. Це є свята правда, в нас не пізнана і зневажувана. Скільки десятків славних людей на полі науки і техніки, скільки славних вождів і борців за волю народу та керманичів держав і народів видала отся колиска. Колиска, якою по-

рушувала жінка-мати, ідейна, працьовита, розумна, відважна, зі сталевим характером. Жінка-мати, що вмiла впоювати дитині любов до рідного краю, до свого народу, яка вчила її саму працювати, вчила шанувати мозолисту працю її батьків. — А скільки то злочинців суспільности й народу чи то в бідняцькій свитині, чи то в царських коронах видала ця сама колиска, якою порушувала мама неосвічена, лінива, що не знає пошани праці; мама, яка мала на устах тільки проклони і сварки, мама без почуття обов'язків і відповідальности?

Свята правда! — прошепотів Степанюк і зворушений висунувся з відчитової салі. Ще довго нуртували всякі думки в душі Степанюка. Здавалося вже йому, що всі матері стали свідомими та виховують свої діти на ідейних, повних посвяти Українців і Українок. Бачив дивну візію — свій народ без знаку рабства, запроданства та облуди.

Здалека доходив збірний спів діточих голосів.

— Хто це співає? — запитав Степанюк.

— Це наші діти приготовляються до завтрішнього «Свята Весни», — відповів Задорожний. — У нас в Райськiм плекаємо культуру співу. Маємо кілька хорів — церковний, просвітянський, мужеський, жіночий і мішаний та діточий хор.

— Добре робите, — промовив Степанюк, — що поширюєте культуру співу. Нажаль, ця чарівна українська пісня, що підбивала світ, перестає гомоніти по наших селах. А чейже сміх,

радість, весела пісня це половина народнього здоровля. В першу чергу пісня, — та чарівна пісня, що переносить людину з будня, з низів у вершини, робить її міцною, бодрою й працездатною.

— Наш нарід любить пісню, — додав Задорожний. — Піснею витає нове життя, з піснею працює, піснею заглушує своє горе, при радісній пісні відпочиває і набирає нових сил до дальших змагань, не раз з піснею на устах умирає. Тільки через злидні сучасної доби подекуди замовкла наша пісня. Також нема часом людини, щоб поцікавилася плеканням співу по наших селах.

Вийшли на другий поверх. Тут приміщувалась велика спільна бібліотека з просторими салями для читання. — В кількох кімнатах були уставлені ліжка для гостей, що навідувались до Райського на різні свята, чи в службових справах.

*

* *

Назустріч гостям вийшла дружина Задорожного, вродлива чорнявка. З очей та обличчя пробивалася вроджена інтелігенція, ніжність та бистроумність. Попросила сідати за накритий вишиваною скатертю стіл, а сама метнулася, щоб прийняти дорогого гостя. По хвилині вернулася з судинами, повними всяких при-смак. Чого тут не було? — Жарена риба, смажені яблука, запашний пшеничний хліб, масло, мід, мармоляда. Врешті подали смачний чай з домашніх зел.

— Усі ці Божі дари, це продукти нашого села — промовив Задорожний. — Мармоляду виробляють наші жінки, риба зі ставу, що ви його певно бачили, йдучи до нас. Мід і яблука з нашого саду і пасіки, а хліб спечений у нашій пекарні.

Покріпившись, трохи ще погугорили, а потім вдоволені оба пішли спочивати.

*

* *

Сонце вже високо піднялось, як Степанюк пробудився. Хатні вже давно поралися в хаті та на обійстю. Убрався та обмився і засів разом зі своїми господарями до сніданку. Смажениця з яець, запашний пшеничний хліб з маслом та медом та молоко.

— Споживаємо справжні панські страви, — заговорив Степанюк.

— Або це панські? — усміхаючись промовив Задорожний. — Таж це саме найбільше відповідна сільська страва — добра, поживна і посильна. А це, що споживаємо, самі продукуємо у своїх господарствах. Ще багато маємо сіл, що найкращі продукти і найцінніші збувають до міста, а самі живляться мало поживною стравою — картоплями, пісним борщем, чи капустаком, або тяжкостравним, невміло випеченим чорним хлібом. Такі страви, а головню картоплі і сам хліб роблять людину отяжілою до праці і слабосильною.

Снідаючи, оглянув Степанюк з великим зацікавленням хатню обстановку. Стіни були розмальовані чудовими рідними краєвидами, та

вкриті прегарними килимами. До так прикрашених стін гармонійно достроювалася кафлева тіч, з народними орнаментами. Широкі і високі вікна частинно прикривали льняні занавіси, вишивані гарними vzорами. Стіл був прикритий вишиваною скатертю, а крісла гарно вирізьблені. Дерев'яну, гладжену підлогу вкривали хідники, домашньої роботи. Над дверми висів національний герб, прибраний у вишивані рушники.

В одному куті стояла невелика шафка. Крізь шибки видно було багато гарно оправлених книжок.

— Це ваша приватна книгозбірня? — запитав Степанюк.

— Так, — відповів господар. — У нашому селі кожний господар має свою власну домашню книгозбірню і нею гордиться. Через те юсвіта у нас стоїть дуже високо. Маємо в селі власну артистичну переплетню.

Поснідавши, вибралися в село, щоб ще раз приглянутися ближче його життю та оглянути те, чого вчора не встигли. За хвилину зійшли в малу вулицю, що нею спішили кудись, в однім напрямку, господині та господарі. Усі вони заходили до якогось дому, що стояв над берегом озерця.

— Це наша сільська купальня — пояснював Задорожний. — Тут, де тепер озерце, була прогалина. В ній вибудували ми чистильню води, що її спроваджуємо каналом з рибного ставу. Очищену воду, перепускаємо ще крізь окремих фільтр, що знаходиться під купальнею.

Тут очищується вода з всяких бактерій та дрібнотворів. При помочі pomp вганяємо воду до окремих збірників, що приміщені під дахом. Відсіля спливає вода до кабін і до бані.

Зайшли в середину. По обох сторонах довгого коритаря було повно дверей. Кожні двері вели до окремої маленької кімнатки. На дверях почіплений був вішак на одіння, на стіні висіло зеркалаце. Зі стелі звисало ситко. Хто купався, тягнув за дріт, ситко отвіралося і з нього спливала дрібними струйками вода.

— А чи маєте також теплу воду? — запитався Степанюк.

— Ні, покищо не маємо, бо уладження такої купальні коштувало б величезні гроші. Туш є літеплий зимою, а літом холодний. Зимою ogrіваємо кімнати зі збірниками води, а так ogrіваємо дещо воду. Натомісць маємо окрему більшу кімнату для парових купелів — ось там, — показав рукою Задорожний. — Тут ogrіваємо воду в кітлах, а пару пускаємо на кімнату окремими отворами.

На середині купальні була окрема кімната з порозвішуваними часописами. Тут купальники, особливо зимовою порою, по купелі відпочивали, щоб не простудитися.

Степанюк і Задорожний, відсвіживши себе благодарною купіллю, подалися в село. Проходячи коло одної огорожі, вчули діточий гамір. Отворили ворітця й побачили повно дітвори, яка бавилася весело, чемно і безжурно. Одні діти порпалися в чистім пісочку, ставляючи хатки та всяку дивовижу, другі вганяли по зе-

лених травничках, граючися то мячем, то колесом та іншими грами. На тойданках та карузелях забавлялись діти під опікою старших. В одному місці, на доріжці бігали осідлані коні, а на них малі хлопці, тримались у сідлі, немов справжні козаки.

— Це наш постійний Діточий Садок, — вияснивав Задорожний. — Нема в нас тепер пожеж та інших нещасть, що їх так часто спричинюють діти, залишені без догляду. Наші діти не пустують, не вчаться поганих висловів, не набувають різних привичок. Навпаки, виховуються на примірних громадян і громадянок.

Вийшовши на головну вулицю, липові алеї Гетьмана Мазепи, завважили багато господинь, господарів і молоді, що всі спішили горі алеєю. Степанюк з Задорожним подалися й собі вслід за гурмою людей. По хвилі опинилися за селом, на просторому майдані «На царинці». По середині майдану був великий, просторий травник — місце на спортові ігрища. Тут на цьому майдані відбувалися всякі більші імпрези села Райського. Нині влаштували діти, за почином товариства «Союз Українок» велику діточу ревію «Свято Весни».

Діточе свято розпочалося короткою промовою голови «Союзу Українок». — Потім перед провідниками і провідницями сільських установ передефілювали сотки гарно прибраних у національні строї дітей. Дітьми проводила струнка, молода дівчина. — Степанюк зразу пізнав знайому, що з нею зустрівся при

керничці, на вступі до Райського.

По дефіляді поодинокі групи дітей виводили різні танці і гри, що ними зображували чотири пори року, поворот птахів із вирею в рідний край, весняні праці селян. Наприкінці відіграли збірну сценку «Борба весни з зимою». Закінчили її гагілкою:

*А вже весна воскресла,
Що вона нам принесла,*

— — — — —

Серед бадьорого, величнього загального настрою, розпрощавшись щиро з Задорожним та всіми знайомими, вийшов Степанюк на широкий шлях, що йшов крізь ліси й гори до його рідної Гараздівки. Тут небавом під енергійним проводом невтомного Степанюка та його товаришів праці перемінилася Гараздівка в друге Райське. І так поволі проникав поступ і культура до всіх закутин Рідного Краю, роблячи його благословенною та щасливою країною.

**Наша доля — в наших руках!
Купуймо тільки українські вироби!**

Кооперативна фабрика домішок до кави

„Суспільний Промисл“
Львів, Богданівка 30.

поруває свої знамениті вироби:

**ц и к о р і ю „Л У Н А“,
Солодову Каву „Л У Н А“,
і підмінку кави „ПРАЖІНЬ“,**

вироблені з найкращих сирівців, які плекають
наші господарі.

Жадайте всюди виробів „СУСПІЛЬНОГО ПРОМИСЛУ“!

**В найближчому більшому місті
пошукайте крамницю**

Народної Торговлі

найстаршої споживчої кооперативи!

Там дістанете всякі споживчі і заграничні товари!

Добрі й дешеві!

Зайдіть і переконайтеся!

1 груд 20 пош (1986)

РА 229

~~50381~~

“ЗОРЯ” ФАБРИКА ХЕМІЧНИХ ВИРО

О. Левицька і С-ка

У ЛЬВОВІ, Кордецького 50.

Телефон 260-04. — П.К.О. 503.881.

поручає власні вироби найкращої якості:

ПАСТУ до взуття „Елегант“ терп. і воск. у всіх красках

ПАСТУ до взуття „Елегант“ люкс. в тубах у всіх красках

ПАСТУ до підлоги „Французька маса“ (фротеруючу і фарбуючу)

ВІСК до підлоги — **СИНКУ** до білля помадкову і коронову — **ШВАРЦ** до чобіт — **ВАСЕЛІНУ** до шкір — **ВІСК** шевський — **СМОЛУ** шевську чорну і білу — **МУХОЛАПКИ**.

375

ВАСИЛЬ БАРИЧКО

ЗА КРАЩЕ ЗАВТРА

УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА

ПІДДЕРЖУЙМО РІДНИЙ ПРОМИСЛІ

Кожний українець і українка

купує

цукорки, помадки, чоколяди,
андрути і солодке печиво

тільки в одинокій українській паровій фабриці
солодощів

„Фортуна Нова“

у Львові, вул. Кордецького ч. 23.

ВЛАСНІ КРАМНИЦІ у ЛЬВОВІ: Руська ч. 20,
Городецька ч. 93, Личаківська ч. 19, Сапіги ч. 21.

Жадайте всюди виробів „Фортуни Нової“!

ЛЬВІВ, 1937.

ЦІНА 40 ГР.

НАКЛАДОМ АВТОРА